אחוי בידיה אי גדיא יאי יסק לתמידא אמר מלכא הואיל ולא הוי ליה אימתא דמלכותא ניפסקו לימיניה יהב שוחד ופסקיה לשמאליה שמע מלכא ופסקיה לימיניה אמר רב יוסף [א]בריך רחמנא דאשקליה לישׂשכר איש כפר ברקאי [ב]למיטרפסיה מיניה בהאי עלמא אמר רב אשי יששכר איש כפר ברקאי לא תנא מתניתין [ג]דתנן ר"ש אומר כבשים קודמים לעזים בכל מקום יכול מפני שמובחרין במינן ת"ל [1]אם כבש יביא קרבנו מלמד ששניהן שקולין כאחד רבינא אמר אפילו מקרא נמי לא קרא דכתיב [2]אם כבש [3]אם עז אי בעי כבש לייתיה אי בעי עז לייתיה:

אחוי בידיה. בלשון לחוק: **אימתא דמלכותא.** לא דיו שלא אמר כמותי אלא שאמר אף בלשון לחוק: **דאשקליה.** שהשיא עונו וגמולו: **למיטרפסיה.** גמולו: **לא תנא.** לא שנה משנה וברייתא: **כבשים קודמין לעזים.** בכ"מ כתב כבש תחלה: **אם כבש יביא לחטאת.** כאן הקדים שעירה לכבשה דכתיב בפרשה עליונה והביא את קרבנו שעירת עזים וגו' והדר אם כבש יביא וגו': **אם כבש אם עז.** [ד]גבי שלמים מדלא הדר הא לך הכתוב רמז מובחר בזה מזה שמעת מינה ששניהן שוין:

מסורת הש"ס

א) [פי' גבה דינו ממנו ור"ל לשון ארמי הוא ויפי' נטל חלקו וגורלו מן העוה"ב כנגד זכותו. ערוך], ב) כריתות כח:, ג) [עי' רש"י שם בכריתות], ד) [לקמן לא:], ה) [לקמן לב:], ו) [לקמן סב.], ז) [לקמן נט.], ח) [לקמן נח.], ט) [לקמן סד.], י) [לקמן עד.], כ) [לקמן סט:].

תורה אור השלם

1. וְאִם כֶּבֶשׂ יָבִיא קָרְבָּנוֹ לְחַטָּאת נְקֵבָה תְמִימָה יְבִיאֶנָּה: ויקרא ד לב
2. אִם כֶּשֶׂב הוּא מַקְרִיב אֶת קָרְבָּנוֹ וְהִקְרִיב אֹתוֹ לִפְנֵי יְיָ: ויקרא ג ז
3. וְאִם עֵז קָרְבָּנוֹ וְהִקְרִיבוֹ לִפְנֵי יְיָ: ויקרא ג יב

גליון הש"ס

גמ' אמר רב יוסף בריך רחמנא. כעין זה יבמות קה ע"ב:

הגהות הגאון מוה' ליב פישלם

[א] צ"ל בין בחול בין בשבת. (עיין במשנה תמיד נשחט): **[ב]** צ"ל ובערב שבת ע"ש: **[ג]** חסר וצ"ל אם שחטו (אחר חצות) קודם לתמיד כשר (עיין במשנה דף ס"א ע"א): **[ד]** חסר וצ"ל ואם טרק קודם לדם התמיד כשר (ע"ש): **[ה]** חסר וצ"ל חוץ מהקטר חלבים ואמורין שהכינה מלוה בשעתה (עיין דף ס"ח רע"ב):

מוסף רש"י

אחוי בידיה. בלשון גסות וליצנות ומרד במלכות (כריתות כח:). למיטרפסיה. לגמולו, ליטול אחריתו למלקותו (שם).

הדרן עלך מקום שנהגו

הדרן עלך מקום שנהגו וסליקא לה פסח ראשון

סדר והלכות קרבן פסח ראשון בקצרה

מצות עשה לשחוט קרבן פסח בי"ד בניסן אחר חצות בכ"מ בעזרה. ואיש ואשה חייבין במצוה זו[ו]. ובא מן הכבשים או מן העזים זכר בן שנה. ומי שביטלה במזיד והוא טהור ובדרך רחוקה לא היה חייב כרת[ז]: ולא יהיה שום חמץ בבית שום א' מהמתעסקים ואם היה חמץ ברשות אחד מהם לוקה והפסח כשר[ח]. לכתחילה צריך לשחוט אותו אחר התמיד של בין הערבי' והקטרת והטבת נרות[ט][א] ובחול נשחט התמיד בז' ומחצה ונקרב בח' ומחצה[ב] ובשבת נשחט בו' ומחצה ונקרב בז' ומחצה והפסח אחריו[י]. הפטורין מקרבן ראייה פטורין מפסח[כ] (תוס' פסחים דף ג':) ומצוה לכתחילה לחלק כל העם שעשו הפסחים לג' כתות בעזרה וכל כת לא פחות מל' בני אדם. נכנסה כת ראשונה עד שנתמלאה העזרה ונועלין הדלתות ושוחטין ואם נמצא בעל מום או טריפה שוחטין אחר אפי' בשבת אפי' מאה עד שיכשיר א' או עד שתחשך וידחה לפסח שני שהרי אנוס הוא[ג]. ויהא א' ממרס בדמו שלא יקרוש עד שיזרוק[ד] דם התמיד. והלוים קראו את ההלל בשיר כל זמן שחיטה והקרבה ואם גמרו ההלל ועדיין לא שלמו הכת מלהקריב שונים ואם שנו ולא שלמו מלהקריב משלשין ומעולם לא שלשו. ועל כל קריאה וקריאה תוקעין ג' תקיעות בחצוצרות תקיעה תרועה תקיעה [ועל כל פסח היו ט' תקיעות ומנין הקריאה והתקיעות מפורש בסוכה נד. ובתוס' ד"ה סיין] והכהנים עומדים שורות שורות ובידיהם מזרקי כסף ומזרקי זהב שורה שכולה כסף כסף ושורה שכולה זהב זהב ולא היו מעורבין משום נוי. ולא היו למזרק שוליים כדי שלא יניחום ויקרוש הדם. שחט השוחט וקיבל הכהן ונותנו לחבירו וחבירו לחבירו עד שיגיע הדם אצל הכהן הקרוב למזבח ושופכו שפיכה אחת כנגד היסוד. חזר וקיבל מזרק א' מלא ואח"כ החזיר הריקן. ואח"כ תולין הבעלים הפסח במסמרות של ברזל שהיו קבועין בכתלים ובעמודין ומי שלא מצא מקום לתלות לקח ממקלות דקים וחלקים שהיו שם והניחו על כתיפו ועל כתף חבירו ותולה ומפשיט. ומפשיטין את כולו וקורעו וממחה את קרביו עד שמסיר מהן הצואה והפרש ומוציא האימורין והם החלב שעל הקרב ויותרת הכבד וב' כליות והחלב שעליהן והאליה לעומת העצה ונותנם בכלי שרת ומולחן ומקטירן הכהן ע"ג מזבח כל פסח בפני עצמו. ואסור להביא האימורין לידי נותר. נטמא הבשר ונודע לו קודם זריקה אע"פ שאימורין טהורין לא יזרוק הדם ואם זרק לא הורצה ואם נודע לו אחר הזריקה הורצה. נטמאו האימורין והבשר קיים זורק הדם והבשר נאכל לערב. נטמאו הבעלים כל החבורה אחר שנשחט לא יזרוק ואם זרק לא הורצה וחייבין בפסח שני: כל שפסולו בגופו ישרף מיד. בדם או בבעלים תעובר צורתו ואח"כ ישרף (מיד). שלמו מלהקריב פותחין דלתות העזרה ויוצאת כת ראשונה ונכנסה כת שניה יצאה שניה נכנסה שלישית כמעשה ראשונה כך מעשה שניה ושלישית. שלמה כת ג' ויצאת רוחצים העזרה אפילו בשבת. חל י"ד בשבת מעשהו כמעשהו בחול לפי שקבוע לו זמן וא"א לעשותו קודם השבת אבל מה שהיה אפשר לעשות קודם השבת כגון הבאתו מחוץ לתחום וחתיכת יבלתו בכלי אם היבלת לח וכדומה אסור או מה שאפשר לעשות אחר השבת כגון הדחת קרביו וצלייתו וכדומה[ה] אינו דוחה שבת. שכח ולא הביא הסכין בע"ש אם לא הקדישו עדיין יניחנו בין קרני הכבש או בצמרו ומכישו עד שמביאו לעזרה ומקדישו שם הואיל וקבוע לו זמן. ובשבת לבד רשאין להקטיר האימורין כל הלילה לפי שחלבי שבת קרבין בי"ט: שלמו מלהקריב בחול בעל הזבח נוטל פסחו עם העור ומביאו לביתו בירושלים ובשבת לא היו רשאין להוליך פסחיהן לבתיהן אלא כת א' יוצאין בפסחיהן ויושבין בהר הבית וכת ב' יושבת בחיל וכת ג' עומדין במקומן בעזרה ושוהים הכל עד מ"ש:

ואחר שבא לביתו [ל]צלאו וכיצד צלאו נוטל אותו כולו שלא יחסר אבר ממנו ותוחבו מתוך פיו עד בית נקבותו בשפוד של עץ רמון ותולהו לתוך התנור שלא יגע בחרסית התנור והאש למטה וכרעיו ובני מעיו תולה לו ואין צולין אותו בתנור שגרוף האש או ע"ג כלי אבן או כלי מתכת לפי שצריך להיות צלי אש ולא ע"י ד"א ואם היה הכלי מנוקב ששולט בו האור צולין עליו. ואסור לאוכלו חי אפילו חצי צלי ומבושל אפילו לאחר צלייתו ומותר לסוך אותו בשעת צלייתו או לטבל בשעת אכילתו במי פירות חוץ ממים: **ואחר** שצלאו אוכלו לערב וחותך הבשר ואוכל וחותך העצמות מן הפרק ומפרקן אם רצה וכשיגיע לגיד הנשה מוציאו ומניחו עם שאר הגידין והעצמות והקרומות שיוצאין בשעת אכילה. ולא יאכל ממנו כזית בלי מצעו"י. וכל האוכל מן הפסח אינו אוכל אלא בחבורה אחת ואין אוכלין ממנו מן החבורה שיאכל בה (אבל ב' חבורות יכולין לאכול פסח א' בב' מקומות (כ"פ הכ"מ) ובשר הפסח שהוציאו בעקירה והניחה חוץ לחבורתו מן האגף ולחוץ נאסר באכילה. הפסח אינו נאכל אלא בהיקף מחיצה וב' חבורות שאוכלין בבית א' צריכין כל חבורה לעשות היקף מחיצה לעצמן ואלו הופכין פניהם לכאן ואלו לכאן שלא יראו מעורבין וכלה מותרת להחזיר פניה ושמש א' שמשמש לשניהם והתחיל לאכול ואוכלו בפיו כשהולך לשמש לחבורה אחרת קופץ פיו ומחזיר פניו עד שמגיע אצל חבורתו נפרצה המחיצה אין אוכלין וכן אם נעשה מחיצה בין חבורה א' אין אוכלין עד שתסתלק: בתחילת הסעודה שנכנסו רק ב' מהחבורה צריכין להמתין על השאר אבל ג' שנכנסו בזמן הסעודה אין צריכין להמתין: נטמא מקצת האברים שורף את הטמאים ואוכל הטהורים. נטמא שלם או רובו שורפין אותו לפני הבירה כדי לביישן שלא נזהרו בו ונשרף מעצי המערכה ואם רצו הבעלים לשורפו בקש ובקנים משל עצמן שורפין. ונטמא מיעוטו והנותר שורפין בחצרותיהן מעצי עצמן. נטמאו הבעלים מקצתן אע"פ שהתחילו כבר לאכול ונטמאו זכו הטהורים בחלקם של טמאים אבל התחילו כולן לאכול ונטמאו מקצתן חלק הטמאים ישרף וה"ה אם מתו. אין הפסח נשחט ונזרק ונאכל אלא למנויו ולנמולים ולטהורים ולשם פסח. המאכיל פסח ראשון או שני למומר או גר תושב ולנכרי אף על פי שנימול מכין אותו מכת מרדות וישראל ערל שאכל פסח חייב מלקות: מילת בניו ועבדיו וטבילת שפחותיו של גדול מעכבתו מלישחט ולאכול הפסח ולא עבדיו ושפחותיו של קטן מעכבים את הקטן. לכתחלה לא ישחוט על יחיד ואם שחט צריך שיהיה ראוי לאכול את כולו וכן אין שוחטין אלא על מי שראוי לאכול כזית ממנו משעת שחיטה עד שעת זריקה. הרבה נמנין על פסח א' עד שיהא כזית לכל א' ונמנין על מוח שבראש אבל לא על הגידין הרכין שסופן להקשות ולא על מוח שבקולית. וכל זמן שלא נשחט עדיין יכולין למנות עליו ולמשוך ידיהן ממנו ואף כולן יכולין למשוך ממנו רק שישאר א' מהם ואין נמנין על שני פסחים כאחד וכשנמנה על שנים יאכל מן הנשחט ראשון. ואין צולין שני פסחים כאחד. אין עושין חבורה נשים ועבדים קטנים ועבדים אבל עושין חבורה כל אחד לעצמן ולכתחילה אין עושין חבורה כולה קטנים או חולים זקנים ואוננים וגרים. שחטו לכשרים ולפסולים כשר אבל זרק הדם לכשרים ולפסולים פסול שהזריקה חמורה שהוא עיקר הקרבן אפי' חישב בשעת שחיטה ע"מ לזרוק לכשרים ולפסולים פסול אבל חישב לזרוק שלא לאוכליו כשר שאין מחשבת אוכלין בזריקה. שוחט אדם בשביל אחרים שהן ברשותו כגון בנו ובתו הקטנים ועבדו ושפחתו הכנענים אפי' שלא מדעתן ומי שאינו ברשותו שוחט עליו מדעתו ממין שלוה לו ואם שינה פסול ובנו ובתו הגדולים ועבדו ושפחתו העבריים ואשתו כ"ז שלא מיחו הוי מדעתן. ואין שוחטין על חצי עבד וחצי בן חורין: זמן אכילת הפסח מן התורה כל הלילה ומדרבנן עד חצות ומה שנותר עד הבוקר באש תשרף: טעון הלל בשעת אכילתו. אסור לשבר עצם מפסח טהור שיש עליו כזית בשר או שיש בו מוח אפי' לאחר זמן אכילתו אפי' מפסח שנפסל ובלבד שהיתה לו שעת הכושר בשחיטה וזריקה. לפיכך שורפין עצמות הפסח בכלל הנותר שלא יבוא לידי תקלה. וכל הנאכל בשור הגדול אחר שנתבשל הוא שמותר לאכול כנגדו מן הגדי הרך אחר צלייתו: [מ]כשמקריבין הפסח בחול ובטהרה ובחבורה גדולה שהאוכלים מרובים מקריבין חגיגה עמו כדי שיהא הפסח נאכל על השובע ואוכל מחגיגה תחלה ומברך בא"י אמ"ה אקב"ו על אכילת הזבח ובאחרונה אוכל מגוף הפסח כדי שיהא הפסח גמר שביעה ומברך בא"י אמ"ה אקב"ו על אכילת הפסח ואוכל אפי' כזית מבשר הפסח ואינו טועם אחריו כלום. והחגיגה נאכלת כשאר שלמים. ובשר חגיגה שעלה עם הפסח על השלחן זמן אכילתו כפסח עצמו. מי שאבד פסחו ומצאו אחר שהפריש פסח אחר יקריב איזו שירצה והשני יקריב שלמים. פסח שנתערב בשלמים יקריב כולו שלמים ותמורת פסח שנותר יקריב ג"כ שלמים ופסח שלא בזמנו יקריב שלמים. מחוסרי כפורים שחל יום הבאת קרבנותיהן בי"ד שוחטין עליהן ומקריבין קרבנותיהן בי"ד בין קודם שחיטת הפסח בין אחר שחיטתו ואוכלין פסחיהן לערב ואין שוחטין עליהן עד שימסרו קרבנותיהן ביד ב"ד שמא יפשעו: מצורע שחל שמיני שלו בי"ד וראה קרי בו ביום הרי זה טובל ונכנס לעזרת נשים. ישראל ערל שמל בע"פ שוחטין עליו אחר שמל אבל גר שמל וטבל בי"ד אין שוחטין עליו: מי שבא בבית הפרס ה"ז מנפח והולך ואם לא מצא עצם ולא נטמא שוחט ואוכל פסחו וכן בית הפרס שנידוש טהור לעושה פסח:

(יתר הלכות הפסח יבואר לקמן דף צב. בהלכות פסח שני)